

više u njemačkom ambijentu odnosio se vrlo lojalno prema narodnoj cjelini u koju su došli njegovi pretci. Djed mu Joseph, potomak plemićske obitelji u Koruškoj, bio je zet Johanna Sangilla von Frundsberg, koji je 1821. osnovao u Varaždinu tiskaru, a nakon Sangilline smrti kupio ju je rečenji Joseph von Platzer za 4.000 for. na dražbi. (Zagrebački tiskar Albrecht — poslije Gajeve tiskare — bio je opet zet Platzerov!). Platzer je 1840. osnovao u Varaždinu litografiju, 1842. nakladnu knjižaru, 1844. posudbenu biblioteku. Poduzeće je naslijedio sin, a njegov sin, Josephov unuk, Stjepan (* 1867.) preuzeo je varaždinski posao 1895., a upravu Albrechtove tiskare u Zagrebu 1910., dok je varaždinsku tiskaru preselio

1924. u Zagreb, ali ju je mogao održati samo do 1927. God. 1898. izdavao je u Varaždinu tjednik »Hrvatska Pošta«, 1905. i 1906. humoristički list »Štefek z mustači«. Stjepan pl. Platzer sudjelovao je i u nacionalnom buđenju Međimurja. 1914. bio je predsjednik »Saveza stampara Hrvatske i Slavonije«. Imao je prilično materijala za historiju obiteljskih tiskara, koji je i sam upotrebljavao u svojim člancima, no rado ga je ustupao i historičarima (isp. n. pr. u »Narodnoj Starini« VII. (1928.) str. 201.). Pažnje mu je vrijedan i članak u »Grafičkoj Reviji« Izum i razvoj štamparstva u Hrvata, u kojem je revidirao mnoge krive navode Klaićeve monografije o knjižarstvu i površnosti u zborniku »Znameniti Hrvati«.

PUBLIKACIJE

Др. Алекса Ивић, Архивска грађа о српским (и хрватским) књижевним и културним радницима I 1740-1880, II 1790-1897, 2 књиге, Београд-Суботица 1926., 1931.

Moderna historijografija osniva svoje prikazivanje povjesnog zbivanja na pisanim dokumentima u kojima je savremena ruka fiksirala misli i događaje svoга doba. U arhivima gdje su pohranjene goleme množine historijske građe, ona nalazi gotovo neiscrpljiv materijal za izučavanje komplikovane mreže političkih i kulturnih odnosa prošlih vremena. Još pristupačniji postaje taj materijal, kad se sistematski sredene zbirke dokumenata štampom publikuju. Štampa je pouzdani čuvar dokumenata, ona će nam bar u prepisu sačuvati dragocijeni historijski zapis i onda, kad bilo kojim načinom nestane originala. Za nauku su od naročite važnosti arhivi glavnih političkih i kulturnih centara Evrope s kojima je bila povezana sudbina mnogih država i naroda. Za nas Južne Sloviene bio je takav centar stoljećima u Beču, i u njegovim arhivima nalazimo dokumenata za našu historiju više nego u samim našim domaćim zbirkama. Svaka publikacija za nas važnog povjesnog materijala iz bečkih arhiva velik je dobitak za našu nauku, pa će i najnovije sveske bečkih akata što ih je sabrao dr. Aleksa Ivić u izdanju Srpske Kraljevske Akademije unijeti novoга svjetla u naše kulturne i političke prilike XVIII i XIX stoljeća.

Baveći se svojim istraživanjima u bečkim arhivima prepisao je citirani izdavač, profesor pravnog fakulteta u Subotici, mnoge spise koji se tiču naših javnih radnika, Hrvata i Srba, u XVIII i XIX stoljeću. Štampom

je izdala dosad dva sveska tih dokumenata Srpska Kraljevska Akademija u svom Zborniku za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda (II odjeljenje).

Ova zbirka dobiva osobitu vrijednost još i time što su u njoj publikovani mnogi dokumenti koji su izgorjeli prigodom požara čuvene bečke palače pravde (Justitzpalast). Za vrijeme uličnih nemira u Beču zapalila je razjarena gomila radnika 15 jula 1927 palaču pravde i tom je zгодom izgorio čitavi arhiv Ministarstva unutrašnjih poslova. Ogromna množina dokumenata neprocjenjive historijske vrijednosti propala je zauvijek i nauci je time nanescna nenaknadiva šteta. Jedan dio toга arhivskog blaga što se odnosi na našu najnoviju historiju sačuvan je ipak u spomenutoj zbirci zasluгоm dra Ivića.

Osim dokumenata iz brojnih mađarskih arhiva pa iz arhiva Ministarstva unutrašnjih poslova (Das allgemeine Archiv des Ministeriums des Innern) u Beču koji su požarom uništeni, još su u ovoj zbirci priopćeni spisi iz Ratnog arhiva (Kriegs-Archiv) i iz Državnog arhiva (Haus-Hof- und Staats-Archiv), a radi potpunosti dodani su i dokumenti iz arhiva Joce Vujića u Senti te nešto iz Nacionalne biblioteke (prije Hof-Bibliothek) u Beču, itd. itd.

Dok se prva knjiga ograničila isključivo na srpske radenike, u drugoj ima prilično građe o Hrvatima. Auktor je korigirao prvotne intencije u prvoj knjizi, jer se uvjerio u povezanost materijala: i Srbima i Hrvatima u modernom vijeku njihove historije podjednako se krojilo i sudilo u Beču i Budimpešti, pobijanje interesa jednih i drugih međusobno se ispreplitalo. I u prvoj knjizi preodličan je materijal za buduću histori-

čarsku eksploataciju; tu se niže sijaset naših kulturnohistorijskih imena čije će biografije u buduće dobiti i obilniju i sintetičku obradu, ali jak propust izdavačev i kod prve i kod druge knjige sastoji se u nedostatku registâ, kratkog kazala sadržaja pojedinih jedinica građe, i ako su registri imena pomnijivo izrađeni. Ovakav propust nije smjelo imati jedno akademijsko izdanje, jer otežava upotrebu, danas, kada valja i u naučnom poslu ekonomizirati vremenom i energijom.

Otkako je porodica Hapsburgovaca, potekla od predaka što se obožatiše i osiliše kao građski kapetani Strasburga, zavladała staleškom državom Hrvata i Mađjara, već odonda zapravo počinju centralizatorska nastojanja bečkog dvora, diktirana isključivo interesom dinastije. Taj dinastijski i ujedno centralizatorski princip provode Hapsburgovci nesmiljenom dosljednošću od Ferdinanda I, pa preko Leopolda I, krvnika Zrinjskih i Frankapana, Marije Terezije i Josipa II i dalje sve do svjetskog rata, kada taj princip zajedno s hapsburškom dinastijom doživljuje svoj konačni slom. Kroz stoljeća nalazi se ova dinastijska politika Hapsburgovaca u stalnom sukobu sa staleškim a docnije narodnim državama Hrvata i Mađjara koji, u nejednakoj borbi punoj tragičnih i krvavih epizoda, ostaju pobijedeni i podložni tuđinskoj dinastiji i tek u posljednjoj fazi ove borbe za svjetskog rata Hrvati i Srbi ruše dotrajalu carevinu i dinastiju i zauvijek se oslobađaju njene sile. Težnja hapsburške dinastije za punim ostvarenjem centralističke austrijske carevine stvarala je kroz stoljeća brojna centralna državna nadleštva u Beču kojima je cilj, da što je više moguće politički i administrativno povežu državu Hrvata i Mađjara u jednu cjelinu s austrijskim zemljama, a ujedno da spriječe i unište sve ono što je tome cilju na putu.

Više nego igdje drugdje izlazi nam u ovoj zbirci dokumenata jasno pred oči onaj ogromni i komplikovani centralizatorski aparat stare Austrije kakav je postojao pri koncu XVIII i tokom XIX stoljeća. Rad ovih centralnih državnih nadleštava sačuvan je u velikom broju njihovih akata što ih sada ova zbirka iznosi na svjetlo. U vrlo instruktivnom predgovoru zbirke izlaže izdavač sastav i razvoj tih nadleštava čija je akta publikovao. Jedno od najvažnijih takovih nadleštava bila je ustanova centralne državne policije u kojoj je ostvaren rafinirano organizovani policijski sistem koji u XIX stoljeću budno prati i poput gvozdene mreže guši i sapinje narodni pokret Hrvata i Srba u Austriji i izvan nje. O tome nas izvješćuje autor u »Predgovoru« ovako:

»Pri kraju XVIII stoleća osnovano je t. zv. Vrhovno Policijsko zvanje, koje je ukinuto

23 marta 1848.¹⁾ U ovom Vrhovnom Policijskom zvanju postojalo je jedno odeljenje za spoljnu državnu policiju (Departement für die äussere Staatspolizei), koje je imalo svoje tajne aģentske ekspoziture u važnim političkim centrima (geheime Agentie Exposituren). Austrijska vlada je budnim okom pratila događaje u Srbiji i smatrala je beogradsku tajnu aģentsku ekspozituru važnijom od svih ostalih. Ogromna množina tajnih aģentskih izvještaja stizala je iz Beograda u Beč, počevši od vremena Karađorđevog pa sve do proleća 1848. Postojalo je i odeljenje za unutrašnju državnu policiju (Departement für die innere Staatspolizei), koje je imalo zadatak da vodi nadzor i spisak o svim politički sumnjivim i kompromitovanim ličnostima. Osim toga je postojalo odeljenje za dnevnu i literarnu štampu (Departement für die Tages- und literarische Presse), a zadatak mu je bio, da vodi kontrolu nad ličnostima, koje su stajale u vezi sa štampom, nad književnicima, urednicima i litoģrafima i da bdiju nad njihovim radom. Najviše se pažnje obraćalo našim političkim i književnim ličnostima, jer je u to doba naš narod značio stalnu opasnost za Austriju te su njeni organi motrili na svakoģ našeg iole važnijeg političkog i kulturnog čoveka«.

No ni s ovim aparatom javne i tajne policije koji je opisan u »Predgovoru« nismo još upoznali u potpunosti sretstva kojima se Austrija služila da uzmoģne osluškivati i špijunirati svaku slobodniju riječ i misao naših nacionalnih radnika. Novije doba opet je razotkrilo razgranjeni sistem poštanske špijunaģe u staroj Austriji kojoj jasnih traģova i dokaza nalazimo u dokumentima priopćenim i u ovoj zbirci.

Na str. 224 II. knj. Ivićeve zbirke publikovano je pismo što ģa iz Zagreba u Beč piše Ivan Kukuljević Andriji Torkvatu Brliću 12 juna 1854. Kopiju ovoga pisma šalje baron Kempen, šef Vrhovnog policijskog zvanja, ģrofu Buol-Sauštajnu ministru vanjskih posala i veli da mu je ona dostavljena »tajnim službenim putem«. Ovaj tajni službeni put danas je posvema otkriven. U trećem naimе svesku poratne publikacije bečkog državnog arhiva »Historische Blätter« za ģodine 1921/22 (str. 495) priopćio je Eduard Castle vrlo zanimljive odlomke iz memoara barona Maksa Löwenthala (1790—1872) duģosodišnjega austrijskog visokog činovnika.²⁾ Löwenthal u svojim memoarima

¹⁾ Vrhovno policijsko zvanje (Oberste Polizei-Behörde) opet je uspostavljeno 25 IV 1852 te je konačno ukinuto 1859, kad ģa zamijeni Ministarstvo policije.

²⁾ Eduard Castle, Aus dem Tagebuch des Freiherrn Max von Löwenthal. (Historische Blätter, herausgegeben von Haus-Hof-

pod datumom 1 decembra 1838 piše da Austrija »velikim troškom izdržava tako zvani tajni Cifernkabinet. Ovamo se donose na poštu predana pisma određenih lica, tu se otvaraju, prepisuju, a onda opet zapečate i vraćaju pošti. Na posebnom plamenu bez dima umekša se pečat, pošto je prije toga uzet njegov oštar otisak pomoću neke u kolut ulivene, polumekane metalne mase, koja se brzo sasvim ukruti. Kad je načinjen prepis, pritisne se ovaj improvizirani pečatnik na opet umekšani pečatni vosak, pa nema više ni traга tome što se s pismom zbililo. Ovakav patvoreni pečat drži se više nedjelja, a onda se uzme novi otisak. U kabinetu se nalazi zbirka u ocjeli rezanih kopija pečata i grbova najmarkantnijih lica i porodica... U provincijama povjerena je ova tajna služba kojemu od činovnika poštanske uprave, a u manjim gradovima i poštanskog ureda (ali nipošto uvijek poglavaru), a zove se službom lože (Logendienst). Oni kojima je ta služba povjerena zovu se ložiste. Ložista ima pisma koja su mu označena, na poznati način otvoriti, a prepis njihove sadržine dostaviti Cifernkabinetu u Beču«. I sam pisac ovoга dnevnika nije mogao zatomiti osjećaj gđosti i prezira nad ovim postupcima Austrije, pa svršava ovu zabilješku usklikom: »I to su austrijske lože! A koji se rezultat polučuje za cijenu tolikoga novca, tolikoga lukavstva, tolike sramote?!«

Zanimljivo je razmotriti, zašto je spomenuto Kukuljevićevo pismo zabrinulo vrhovnu vlast austrijske policije. Kukuljević u svom pismu moli Brlića da mu pribavi prepise dokumenata iz bečkog tajnog državnog arhiva koje je on boraveći prije u Beču krišom pobilježio iz jednoга fascikla u tom arhivu. Baron Kempen naročito upozoruje grofa Buol-Sauštajna na ovaj pasus Kukuljevićeva pisma i onda ovako nastavlja: »Kako Brlić navodno u svrhu da pronađe još neupotrebijene izvore za jugoslavensku povijest, posjeduje dopuštenje za pregled arhiva različnih centralnih nadležstava, slobodan sam skrenuti pažnju Vašoj Ekselenciji na neprijatnosti koje mogu nastati iz ovakova istraživanja, jer Brlić radi svoга prijašnjeg učestvovanja u separatističkim udruženjima Južnih Slovjena kao i radi svoга ranijeга ne sasvim besprikorнога građanskog života u pogledu svoга sadašnjega književnog djelovanja ne zasluđuje naročito povjerenje«. Iz ovoга Kempenova pisma jasno se vidi kako je Austrija zazirala od historijskih istraživanja Južnih Slovjena, bojeći se da im ne dođu u ruke dokazi njezine tiranske i izrabljivačke politike koju je prema njima vršila vazda.

Ova nam zbirka dokumenata posvema raund Staatsarchiv in Wien, I. Jahr 1921—1922 3. Heft).

296

zotkriva dakle tajne puteve bečke policije i njenu neprekidnu aktivnost koja je uperena protiv nacionalnog gibanja Južnih Slovjena. Ovakovim sretstvima oduvijek su se služili dotrajali sistemi nasilne vladavine u borbi s mladim narodima i novim naraštajima. Stara Austrija pomoću svoга špijunskog sistema pomno je bilježila svaki korak, svaki pokret naših narodnih ljudi i danas možemo po tim dokumentima pratiti svaku i najmanju fazu njihove uporne i ogorčene borbe za duhovno i političko oslobođenje od mrske tuđinske vlasti.

Gđje spisi Vrhovnog policijskog zvanja nisu bili sačuvani, priopćio je editor protokolske bilješke, ali na žalost samo mali broj, jer je požar arhiva onemogućio dalje ispisivanje tih bilježaka. U predgovoru editor dalje opisuje uređenje Ratnog arhiva u kojem su spisi Generalne graničarske direkcije i Praesidialia za nas od naročite važnosti. Ovdje je pohranjen i arhiv Ratnog ministarstva iz kojega potječu dokumenti o Petru Preradoviću. U ovoj zbirci dokumenata ima i spisa iz Državnog arhiva u kom su sačuvana akta Državnog savjeta i Kabinetskog savjeta, zatim Državne kancelarije i Informacionog biroa Ministarstva spoljnih poslova.

Izdavač je u ovoj zbirci poredao dokumente prema historijskim licima kojih se tiču, za svako lice u zasebnu grupu, a sve to hronološkim redom. Na ovaj način grupirano je 1199 dokumenata što se odnose na preko 100 lica naših javnih radnika Hrvata i Srba.

Na pomenuti način sabrana je u toj zbirci množina velikim dijelom nepoznatih dokumenata od velike važnosti za našu kulturnu, političku i literarnu historiju XIX stoljeća. Mnogo su na primjer zanimljivi ovdje publikovani dokumenti o pjesniku Petru Preradoviću (II. str. 127—137 i 388—392). Tu su priopćeni službeni opisi njegovih vojnih starješina prilikom predloга za njegovo unapređenje, a svi ga hvale kao odlična oficira velike obrazovanosti. Naročito je interesantno pismo što ga je 16 novembra 1862 upravio ban Šokčević grofu Degenfeldu u Beču. Šokčević saopćuje Degenfeldu u ovom privatnom pismu povjerljivim načinom svoje mišljenje o Preradoviću koje mu nije htio dostaviti u zvaničnom izvještaju, jer se odnosi na tadašnje političke prilike u Hrvatskoj. O Preradoviću izjavljuje se Šokčević u pismu ovako:

»Pukovnik Preradović, slavljeni hrvatski pjesnik, pripada skrajnje nacionalnoj stranci, koja je s njegovim znanjem i sporazumom — o čemu sam imao originalne dokaze u rukama — prije početka sabora u godini 1861. sve poduzela, da Preradović na saboru bude izabran za bana. Kad to nije uspjelo, radilo se na tome, da Preradović bude imenovan guvernerom u Dalmaciji na mjesto gospodina feldmaršallajtnanta barona Ma-

mule, jer da je on čovjek, koji bi tamo radio u nacionalnom interesu. U toj stvari bio je kod mene čak i biskup Strossmayer, da bih ja za to poradio kod Njegovog Veličanstva, što sam naravno odmah odbio. Otada me je biskup Strossmayer već nekoliko puta pismeno i usmeno zamolio, da radim na tome, da Preradović bude unapređen za generala, ali u svakom slučaju da bude namješten u zemlji, jer bi mogao znatno poslužiti narodu. On neprekidno dopisuje s najradikalnijim (ex tirsten) ljudima kao što su na pr. veliki župan Kukuljević, pa advokat Mrazović koji je vođa opozicije protiv vlade i konačno biskup Strossmayer kojega i onako dovoljno poznaješ. I ako neću da sumnjam o dobrim namjerama pukovnika Preradovića, ipak je on uza svoj pretjerani nacionalni osjećaj još i mišljenja, da je hrvatski narod podjarmljen, da vlada za ni ništa ne čini i da njegove opravdane želje ne ispunjava. Ove izjave čuo sam sâm iz njegovih usta, kad mi se je ljetos u Beču pretstavio, gdje je boravio na odmoru«. S obzirom na ovaj stav Preradovićev Šokčević misli da je u interesu službe kao i u njegovom vlastitom interesu da ne bude premješten u domovinu. Ovo pismo jasno osvjetljuje karaktere ove dvojice znamenitih ljudi naše prošlosti, i po tome ono predstavlja upravo dragocjen prilog za noviju hrvatsku historiju.

Inače je Preradović bio u Beču pod stalnim policijskim nadzorom. Direktor bečke policije šalje o njemu svoja opažanja ministru policije, a konfidenti izvještavaju o njegovim posjetima u Slavenskoj besedi.

Na kraju II. knjige dodao je editor još i mnoge važne biografske podatke o Preradoviću i njegovoj porodici, a onda neke sitne podatke iz kratkih bilježaka u arhivskim protokolima kao o izboru Preradovićevu za člana Jugoslavenske akademije, pa o njegovom drugovanju s Markom Halavaniom koji je navodno u ruskoj službi »verbovao« oficire za Srbiju i Rusiju. Dokumenti o Preradoviću pripoćeni u Ivićevoj zbirci znatno će popuniti sliku o njegovoj važnoj ulozi u našem narodnom životu.

Zbirka dokumenata dra. Ivića donosi II knj. na str. 176—216 naročito važne dosad nepoznate spise i o dr. Ljudevitu Gaju. Oni obuhvataju razdoblje od god. 1852—1867 koje pripada u posljednji, najteži i naimučniji perijod njegova života, kad je zvijezda toga nećdašnjega narodnog slavlenika već posve ugasnula. U prvo vrijeme najsnažnije apsolutističke reakcije u Austriji iza godine 1850, bečka policija sva gdje je bila Gaju za petama i gonila ga nemilice. Iz njenih izvještaja koji su sada objelodanjeni jasno se vidi kako policija strahuje od Gaja, jer ga zbog njegova ranijeg političkog rada u preporodno doba kao i zbog njegovih veza sa slovjenskim, a naročito srpskim prvacima, smatra najopasnijim političkim agitatorom i protiv reakcionarnog njemačkog režima nad Slovenima. Kako se vidi iz dokumenata, bečka policija prati svaki korak Gajev na njegovom putu u Beograd 1852 godine i na silu nastoji saznati, što je tamo radio, s kime se sastajao i koja je bila svrha njegovog putovanja, a sve joj to polazi za rukom samo donekle. Izeleđa često kao da sva policija nije bila dorasla njegovom lukavstvu i vještini!

U oktobru 1853 godine Gaj dolazi u Beč, a odavde se zaputio u Prag. Upravo u to doba, u početku krinskog rata, počinje se austrijska politika okretati protiv Rusije, da joj onemoguću prodiranje na Balkan i osvajanje Carigrada. Čini se da je paralelno s ovim preokretom u vanjskoj politici išlo i suzbijanje slavenofilskih, ili kako se u Austriji govorilo »panslavističkih« tendencija među austrijskim Slovjensima. Bojeći se Gajevu agitacije u korist Rusije, zaustavila je austrijska policija Gaju u Prahu, vratila ga u Beč i tu ga zatvorila 29 oktobra 1853. Tek 23 decembra 1853 pošlo je Gaju za rukom da se oslobodi zatvora, najviše zauzimanjem njegovih prijatelja. Za vrijeme dok je Gaj bio u zatvoru i kasnije vodio je bečki vojni sud protiv njega najstrožu istražu radi učestvovanja u »revolucionarnom pokretu jugoslovenskog pravca«. Ovako motivira bečki vojni sud postupak protiv Gaja u opsežnom aktu u kome izvještava vojnoć guvernera u Beču o rezultatima istraće. Povod istrazi dala su Gajeva pisma što ih je posrestvom svoća agenta Čavlovića uputio Knićaninu i Herkaloviću u Beograd. Čavlovića uhvati u Zemunu austrijska policija i oduzme mu pisma. Vojni sud u svom izvještaju donosi ova pisma u njemačkom prevodu. Ona su tako sastavljena da se iz njih ne može nikako zaključiti što je Gaj s njima htio polučiti. Osim toća Gaj se je vješto branio i sud je morao obustaviti istražu radi revolucionarne radnje Gajevu zbog nedostatka dokaza. Ipak je trebalo Gaju na bilo koji način onemogućiti. U tom cilju vojni sud u ovom svome aktu iznosi ranije Gajevu afere, naročito onu sa knezom Milošem u Zagrebu 1848 godine i neke druge, pa predlaže da mu se oduzme tiskara i naslov c. kr. savjetnika.

Čini se da je ovim postupkom prestalo Gajevu gonjenje, jer dalje o tom nema dokumenata. Još se o Gaju govori u pripoćenim dokumentima naše zbirke godine 1861, kad mu se uskraćuje subvencija za novine, a jednako i godine 1865. Konačno se bečka policija zainteresovala za Gaju još godine 1867 prigodom njegova putovanja u Rusiju na čuvenu moskovsku etnoćrafsku izložbu.³⁾ Policija sada opet prati Gaju u svojim izvje-

štajima dok se bavio u Beču pred odlazak u Rusiju kao i na povratku u Zagreb.

Spisi o Gaju, priopćeni u ovoj zbirci predstavljaju nadasve važan prilog za poznavanje historijske uloge ove naše velike i snažne ličnosti. Ovdje publikovanim aktima znatno se dopunjuju dokumenti o Gaju što ih je izdao u »Spomeniku« Srpske Kraljevske akademije u svesci LIV dr. Gjuro Šurmin.⁴⁾ Na ovaj način sabrana je najvažnija građa o Gaju, a to će jamačno doprinijeti, da dobijemo potpunu i objektivnu Gajevu biografiju koja će u punom svjetlu historijske istine prikazati gigantski lik preporoditelja Gaja.

O Mirku Božoviću, jednom od ilirskih prvaka, također je bečka policija ozbilno vodila računa. Iz Zagreba upućen je god. 1859 bečkoj policiji opsežan izvještaj o čitavom njegovom dotadašnjem književnom i političkom radu, a 1865 godine javlja policija iz Pešte u Beč sve potankosti o njegovom boravku u Budimpešti, po svojim tajnim agentima saznaje čak i to što je Božović raspripravljao s nekim tadašnjim političkim vodama Mađara.

Dalje ima izvještaja i o Strossmayeru kao o njegovom posjetu Slavenskoj besedi u Beču 1866, zatim o njegovom bavljenju u

³⁾ Isp. u »Narodnoj Starini« knj. X, str. 280 i knj. XI, str. 71.

⁴⁾ Dr. Duro Šurmin, Knez Miloš u Zagrebu 1848. Spomenik Srpske Kraljevske Akademije LIV. Beograd, 1922.

Rogaškoj Slatini 1868, gdje se sastao sa Piroćancem, pa onda o njegovom putovanju u Beograd iste godine itd. itd.

Kako se vidi iz ovih i drugih dokumenata, i u vrijeme konstitucije iz god. 1860 kad je u Hrvatskoj povraćena ustavna vladavina, bečka policija i dalje bez obzira na to vrši svoju raniju zadaću i prati rad svake važnije političke i kulturne ličnosti u Hrvatskoj. U to doba je od Hrvata naročito interesuju: dr. Franjo Rački, Matija Mešić, Ivan Mažuranić, Gjuro Stj. Deželić, August Šenoa, Ignjat Brlić i drugi. Tim su zasada ovdje tangirani samo bliži javni radnici, dok bi nas daleko odvelo da samo imenom nabrojimo ostale koje je dr. Ivić predstavio u svojim značajnim, voluminoznim publikacijama a iz bivših tajnih policijskih pretinaca stare Austrije.

Na kraju predgovora II. knjige dokumenata dodao je dr. Ivić popis svojih radova iz srpske književne historije koji su u tijesnoj vezi s ovom arhivskom građom i naveo dokumente koji su priopćeni u tim radovima. Ovaj popis dobro će doći svakome tko se interesira za ovaj predmet.

Dr. Ivić mnogo je, dakle, zadužio našu nauku ovim knjigama dokumenata. Svatko, tko se bavi našom kulturnom ili političkom povješću XIX stoljeća morat će za njima posegnuti i u njima će naći dobru direktivu za dalje proučavanje.

Mirko Stanisavljević.

BILJEŠKE

* Osnivanje Arheološkog kluba »Mursa« u Osijeku. Već početkom godine 1930, nikla je u krugu nekolicine prijatelja arheologije želja, da se i u Osijeku osnuje društvo, koje bi se u prvom redu brinulo da se bogati Gradski muzej smjesti u prikladne i javnosti pristupačne prostorije, i koje će sabirati sve one predmete, koji stoje u budi kakvoj vezi sa historijom grada Osijeka i najbliže okolice. Ova ideja dobila je realnije oblike kada su se na poziv priređivačkog odbora ad hoc 5. marta o. g. sastali na pretkonferenciju slijedeća gospoda prijatelji arheologije: Profesori Vjekoslav Celestin i Dr. J. Bösendorfer, Josip Leović, javni bilježnik Dr. Slavko Diklić, brigadni general Milorad Lazarević, Ing. Radoslav Franjetić, kipar prof. Mihajlo Živić, Ante E. Brlić, Milan Blažeković, akademski slikari Josip Zorman, Ivan Roch i J. Gojković, koncertni pjevač Lujo Plein. Prof. Celestin kao sazivač ovog sastanka pozdravio je prisutne i obrazložio svrhu osnivanja arheolo-

škog kluba. Pri tom je ocrtao u kratkom prikazu historiju stare Murse, zatim Osijek u tursko vrijeme, a najzad se dotaknuo i povijesti grada pod erom Habsburgovaca do konačnog oslobođenja našeg naroda. G. Ante E. Brlić pročitao je zatim nacrt klupskih pravila, koja su sa manjim preinakama primljena, te će biti predložena glavnoj skupštini na prihvatanje. Na predlog g. Dr. Diklića izabran je odmah privremeni odbor na čelu sa prof. Celestinom kao predsjednikom, generalom Lazarevićem potpredsjednikom, A. E. Brlićem tajnikom, a u Odbor delegirani su: Dr. Diklić, Blažeković, Ing. Franjetić, prof. Živić, Roch i Zorman. Na predlog generala Lazarevića odlučeno bi, da se Gradskom načelstvu i sreskom poglavaru upute pretstavke, da se klubu stave na raspolaganje prikladne klupske prostorije. Sutradan posjetili su gospoda general Lazarević i Dr. Diklić gradonačelnika gosp. Dr. Vjekoslava Hengla, koji je gospodi izjavio, da klubu »Mursa« najpripravljaje stav-